De Stela Popa

R. Moldova, stat apărut pe harta lumii cu puţină vreme în urmă, s-a remarcat mai degrabă prin exodul cetăţenilor săi de la 1990 încoace. Această masă de cetăţeni, cea mai importantă din Europa, din punct de vedere proporţional, este definită acum ca o „diasporă". Cine sunt ei, câţi sunt, de ce au plecat, ce au lăsat în urma lor şi cu ce au îmbogăţit patrimoniul valorilor autohtone? Acestea sunt întrebările care pot clarifica daca există realmente o diasporă moldovenească şi cu ce se deosebeşte ea de celelalte similare.

Un proverb rus, inspirat de o veche zicală latină, spune că „Patria mea este acolo unde îmi este bine". Nouă, celor din spaţiul spiritual românesc, popor autohton, născut şi crescut pe aceste meleaguri, sintagma dată pare să ne fie mai puţin caracteristică. Totuşi, istoria nu ne-a fost favorabilă întotdeauna. Sau, mai bine zis, a fost mai degrabă defavorabilă cu acest neam. De-a lungul vremurilor, mulţi români basarabeni au fost nevoiţi să intre în diasporă, fie cu voie, fără voie sau de nevoie, din cauze dintre cele mai diverse, politice şi geopolitice, economice şi sociale, spirituale sau religioase.

Este greu de vorbit despre o „diaspora moldovenească", pentru ca nu ştim ce înseamnă, când a început ea, din cine e compusă şi, mai ales, care este legătura ei cu "diaspora românească".

Ocupaţia sovietică şi diaspora basarabeană

Cei mai mulţi din teritoriul dintre Prut şi Nistru au plecat înainte de ocupaţia sovietică. Nume precum Anton Crihan, (iniţiator al Unirii de la 1918), Leon Donici (prozator, publicist, dramaturg şi actor plecat în 1924 la Paris şi fondator al organizaţiei "Cercul Basarabenilor"), sau Sergiu

Grossu (poet, publicist şi activist pe tărâmul culturii româneşti), Ştefan Ciobanu (membru titular al Academiei Române), au fost printre primii care au conturat specificul diasporei basarabene. Aceste nume celebre sunt cei care, după ce au făcut periplu prin lume şi neputând reveni acasă, în Basarabia, s-au întors în România unde si-au găsit locul prielnic pentru liniştea şi definitivarea operelor lor.

O întreagă pleiadă de intelectuali români au venit din Basarabia în România după ocupaţia sovietică din 1940. Familia Baconschi, de exemplu, a cărui descendent, Teodor Baconschi, este astăzi ambasadorul statului Român la Paris este un caz concret. Pentru alţii, care nu s-au stabilit în România, aceasta a fost mai mult o punte spre Occident. Exemple pot fi găsite chiar printre contemporanii noştri. Nume precum binecunoscutul poet, dramaturg, şi eseist Nicolae Lupan, sau lingvistul Eugen Coşeriu, ori publicistul Paul Goma, toţi situaţi la Paris, au contribuit esenţial la ceea ce numim cultura română şi europeană.

Eugen Coşeriu, emblemă a diasporei basarabene, este cel care s-a implicat în problemele culturale şi a identităţii româneşti la cel mai înalt nivel. Este cel care a declarat de nenumărate ori de la tribune academice şi oficiale, atât în Occident, la Bucureşti, cât şi la Chişinău că: "A promova sub orice formă o limba "moldovenească" deosebită de limba româna este, din punct de vedere strict lingvistic, ori o greşeala naivă, ori o frauda ştiinţifică; din punct de vedere istoric şi practic e o absurditate şi utopie; şi din punct de vedere politic e o anulare a identităţii etnice şi culturale a unui popor şi, deci, un act de genocid etnico-cultural". Paul Goma este un alt caz. Un alt basarabean refugiat la Paris şi care a afirmat clar şi sigur ca nu revine la Chişinău pana când "comunismul nu va fi eradicat din rădăcină". Nicolae Lupan, un alt nume celebru expulzat din Basarabia şi situat în Belgia, creator al Asociaţiei "Pro Basarabia şi Pro Bucovina" a devenit şi el forţa luptătoare a idealul românităţii.

Astfel, drama exilaţilor din diaspora de până la 1940 arata cert că ei sunt păstrătorii idealului românesc, în diverse forme. Ei fac parte din categoria care se autoexilează, mai ales din motive politice. Sunt însă cei pentru care daca lucrurile la ei acasă nu merg bine, nu pot sta deoparte, trebuie să se implice fie şi de la distanţa. E şi firesc sa fie aşa.

Diaspora basarabeană mai are un specific. Cei plecaţi după 1940 s-au exprimat atât în apus cât şi în răsărit. Exemple pot fi cazul a doi mari oameni de geniu: cel al marelui regizor Emil Loteanu, talentul căruia a fost pe deplin apreciat la Moscova şi cel al lui Eugen Grebenicov, omul care prin forţa minţii lui a calculat forţa scutului termic al navelor ruseşti şi a cărui nume astăzi îl poartă o constelaţie.

Şi dacă la Moscova unii s-au dezvoltat şi au ajuns artişti unionali, totuşi există diverse polemici pe marginea acestor ascensiuni. Sunt voci care susţin că ruşii i-ar fi plasat practic pe cei plecaţi ca într-o rezervaţie şi i-au transformat în maşini care să le fie de folos. Dar chiar şi în această ecuaţie există o parte bună a lucrurilor. Avantajul este că cei care constituiau diaspora basarabeană au fost percepuţi aproape întotdeauna ca fiind români, chiar şi în Siberia, indiferent că veneau din Republica Moldova.

Schimbarea de după 90 sau diaspora statului R. Moldova

După 1990, odată cu apariţia pe hartă a noului stat R. Moldova, situaţia se schimbă. Deşi ar trebui să meargă în România sau în Occident în calatorii turistice, exile intelectuale sau motive de afaceri importante şi substanţiale, cetăţenii R. Moldova merg de nevoie. E drept că suntem în mileniul trei şi lucrurile trebuie văzute în mai mare complexitate; e firesc că lumea să se diversifice, dar şi să se unifice. De la '90 încoace însă, diaspora moldovenesca s-a lărgit vizibil, mai mult de nevoie. Pe lista celor plecaţi au început să intre tot mai mult basarabeni din diferite categorii sociale. Migrarea masivă a celor peste un milion de cetăţeni a făcut ca astăzi diaspora moldovenesca să fie răspândită în lume. Sărăcia de acasă din ultimii ani ne-a sporit diaspora substanţial. Astfel ca, astăzi, "ai noştri" sunt peste tot, atât în vest cat şi în est.

Actuala diasporă se poate împarţi în câteva categorii, inegale cantitativ sau calitativ: românii / moldovenii din România, românii / moldovenii din Rusia (cei care s-au adăugat celor deportaţi sau urmaşilor acestora), românii / moldovenii din Occident. Înainte de a le discuta pe fiecare în parte, să abordăm problema şi din punct de vedere teoretic.

Definirea diasporei depinde de definirea statului

Sunt foarte puţine studii şi articole teoretice asupra acestei probleme. Cercetătorul de la Bucureşti, Dan Dungaciu, identifică în publicaţia Flux (22.02.08) problema principală a diasporei R. Moldova în modul de definire al identităţii R. Moldova ca atare: sau moldovenist sau polietnicist. "Dacă, de pildă, discursul asumat ar fi cel moldovenist, toată armatura instituţională (programe TV, publicaţii, finanţarea unor manifestări culturale, susţinerea prin biserică) trebuie orientată în acord cu acest deziderat "etnic": limba, istorie, repere etno-identitare". în acest caz, consecinţele ar fi următoarele: "prima: rămânerea pe dinafară a cetăţenilor din R. Moldova de alte extracţii etnice, vorbitori de limbă rusa în general. Pentru ei nu ar exista politici de susţinere etno-identitară, căci cele generate de discursul moldovenist-etnicist-istoricist nu ii ating". şi a doua consecinţă identificată de cercetătorul din România: suprapunerea diasporei din R.

Moldova cu cea românească, "căci reperele etno-identitare sunt, practic, identice, inclusiv limba, iar biserica spre care statul R. Moldova ar trebui să îşi orienteze cetăţenii în acest caz ar fi cea... românească, adică Mitropolia Basarabiei şi Biserica Ortodoxa Română, căci un asemenea discurs nu ar putea, riguros vorbind, să orienteze cetăţeanul R. Moldova spre o biserica de cu totul şi cu totul alta identitate etno-lingvistică, respectiv cea rusă de care ţine şi Mitropolia Moldovei (cazul cetăţenilor moldoveni din Italia este emblematic din acest punct de vedere)".

Dan Dungaciu susţine că, în cazul unui "discurs polietnic şi multicultural asumat la Chişinău", instituţiile statului trebuie să lucreze în exterior cu aceeaşi platforma polietnică, "respectiv, să aibă drept ţintă, toată gama etnică de cetăţeni aflaţi în afara frontierelor R. Moldova şi să îşi calibreze programele în consecinţă".

În realitate, concluzionează sociologul Dan Dungaciu, "o asemenea sarcină este dincolo de posibilităţile unui stat, mai ales a R. Moldova, care riscă, în cazul "validării" discursului polietnic şi multicultural la Chişinău, sa eşueze intr-o incoerenţă endemică, cel puţin la nivelul relaţiei cu cetăţenii ei din afara frontierelor".

Basarabenii din România

Revenind la categoriile anunţate, prima categorie pe care trebuie să o avem în vedere este compusă din cei care pleacă din spaţiul R. Moldova şi se mută în România. Sunt din ce în ce mai mulţi şi din ce în ce mai cunoscuţi. Acum câteva luni în urmă, revista VIP Magazin de la Chişinău le-a dedicat un articol amplu şi ne-a făcut cunoştinţă cu unii dintre ei: nu-i vedem foarte des la TV şi nici la cronicele mondene: succesele vorbesc de la sine. Sunt 11 nume noi de basarabeni recent realizaţi peste Prut, pe lângă cele pe care le cunoaştem deja - Anastasia Lazariuc, "Planeta Moldova", Arsenie Toderaş, Anna Lesko, fraţii Vaculovschi, Tania Popa (actriţa la Teatrul Naţional din Bucureşti), Tina Geru (interpretă), Petrică Ciobanu (actor), Victoria Bucun (coregrafă), Veceslav Ciuhrii (director "InsecFarm"), Nicolae Petrov (preşedinte "CarpatAir"). Text de Rodica Trofimov" (VIP Magazin, aprilie 2008).

Este de aşteptat că această parte să crească, să se remarce tot mai mult, să devină mai vizibilă şi mai atractivă pentru cei care trăiesc în R. Moldova.

În ce măsură această categorie se poate defini ca "diaspora moldovenească" este greu de spus. Aceasta categorie se simte bine la Bucureşti, ca şi la Chişinău, şi nu face distincţiile intre "român" şi "moldovean" decât geografic, în nici un caz în termeni moldoveneşti.

Românii / moldovenii din Rusia şi fosta URSS

Publicaţia Flux prezintă sub semnătura lui Sergiu Praporşcic, într-un articol recent, situaţia românilor / moldovenilor din fostul spaţiul al URSS (30 mai 2008). La recensământul din 2002 din Federaţia Rusă aproximativ "178 de mii de cetăţeni ruşi s-au declarat români, moldoveni sau volohi (acestora li se mai adaugă peste 250 de mii de cetăţeni moldoveni, aflaţi la munci, mulţi dintre ei împreună cu copii, în Federaţia Rusa, dintre care mai mult de jumătate se afla în oraşul şi regiunea Moscova)". Cu toate acestea, afirma autorul articolului, "în Rusia nu există nici o instituţie de învăţământ sau culturală în limba română cu finanţare de la Bugetul de stat al Federaţiei Ruse".

Rezultatele guvernului de la Chişinău pe această direcţie nu sunt deloc notabile. Gheorghe Tihenchi, vicepreşedintele Asociaţiei "Moldova" de la Moscova, declara, citat de BBC (mai 2006, autor Corneliu Rusnac), că acel program guvernamental de susţinere a diasporei nu are şanse de reuşită din cauza că legăturile dintre basarabenii din Rusia şi autorităţile de la Chişinău, spune Tihenchi, există mai mult la nivel de declaraţii decât în realitate: "Practic nu-i nici o susţinere. Singura susţinere, şi aceea prea mică, este că, pe lângă o şcoala din Moscova, funcţionează cursuri de limba numită moldovenească, limba română. Se mai organizează diferite acţiuni culturale, dar în ultimul timp mai puţin, fiindcă, din păcate, nu prea dispunem de posibilităţi materiale care ne-ar permite să fim mai activi".

Problema este că, după cum remarca şi reportajul BBC, în unele situaţii este imposibil de deosebit între diaspora "moldovenească" şi cea "românească", deoarece o bună parte dintre basarabenii din diasporă se consideră români. De aici şi concluzia logică: "responsabilitatea pentru aceasta situaţie le revine, în egala măsură, atât autorităţilor de la Chişinău, cât şi celor de la Bucureşti".

Acest lucru este confirmat şi de Gheorghe Tihenchi, vicepreşedintele Asociaţiei "Moldova" de la Moscova. El spune că la Moscova există câteva organizaţii ale basarabenilor, dintre care una se numeşte Asociaţia de cultura româno-rusă.

Moldovenii / românii din Occident

În prezent, aproximativ un sfert din populaţia aptă de muncă din Moldova se află peste hotare, arată studioul „O analiză a legăturilor existente între comunităţile moldoveneşti de peste hotare şi patria lor" (OIM, mai 2007). O bună parte dintre aceştia muncesc în Occident (Italia, Spania, Portugalia etc.). Relaţia lor cu statul R. Moldova este extrem de firavă.

Rolul lor pare să fie doar de furnizori de remitente pentru membrii familiilor lor. După cum atestă şi raportul citat, „aceasta este mai degrabă o legătură directă cu familia decât cu o identitate colectivă mai mare". Un moldovean aflat în Italia menţiona: „Diaspora este ceva inventat la Chişinău din cauza veniturilor pe care le oferim ţării, dar şi pentru anumite motive politice, cum ar fi dorinţa de a obţine mai multe voturi".

Se poate constata că există o ruptură cu locurile de unde au plecat. Cei aflaţi în afară au prea putina informaţie despre cele din ţară. în Italia, spre exemplu, sunt disponibile prin satelit canale din Rusia, Ucraina şi prea puţine din Moldova.

Nici cei din R. Moldova nu prea ştiu ce se întâmplă cu cei plecaţi. Iată ce spunea un alt imigrant în Italia: „Mulţi oameni din Moldova nu-si imaginează ce viaţă grea avem noi aici; când ei se gândesc la noi, presupun că din moment ce lucrăm aici, peste hotare, trebuie să fim bine dotaţi financiar şi nu avem deloc probleme. Nu vorbesc doar despre politicieni - care nu ştiu şi nici nu vor să ştie - dar despre moldovenii de rând, ca şi noi ".

Problema principală din punct de vedere al subiectului pe care îl discutam aici este următoarea. În cadru aceluiaşi studiu realizat de OIM găsim remarca unui medic din Bologna, Italia, care a avut ca pacienţi mai mulţi imigranţi. El spune aşa: „Moldovenii deseori se prezintă ca fiind români, deoarece foarte puţini (italieni) ştiu unde se află Moldova". şi opinia lui nu este deloc singulară. Observăm aşadar şi cazul moldovenilor plecaţi în Occident aceeaşi problemă a auto-identificării cetăţenilor R. Moldova şi a slabei legături cu proiectele de tip moldovenist impuse de la centru.

„Diaspora moldovenească" trezeşte semne de întrebare

Nu există deocamdată o dezbatere publică cu referire la aceasta temă, deşi este de la an la an tot mai necesară. După cum s-a remarcat până acum, problemele diasporei moldoveneşti sunt în primul rând problemele statului R. Moldova. În acest context, tindem să credem că fără o clarificare a problematicii identităţii statului R. Moldova nu se va putea obţine prea uşor o clarificate a problematicii „diasporei R. Moldova".

Sursa: *stelapopa.unimedia.md*

{backbutton}